

ความเป็นมาของปัญหา

สภาพภูมิศาสตร์ของภาคเหนือซึ่งมีชายแดนติดต่อกับประเทศพม่าและรัฐไทยใหญ่ (Shan State) ทำให้การเดินทางและขนส่งทางบกระหว่างภาคเหนือกับประเทศพม่ามีความสะดวก ภาคเหนือจึงเป็นแหล่งระบายสินค้าสำเร็จรูปของอังกฤษที่นำขึ้นท่าเรือในเมืองเมะละแหมง และเมื่อประเทศไทยทำสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. ๒๓๘๘ กรุงเทพจึงเป็นท่าเรือรับสินค้านำเข้าจากอังกฤษอีกแห่งหนึ่ง จากนั้นสินค้าสำเร็จรูปก็เข้ามาถึงภาคเหนือได้ ๒ เส้นทาง คือ ทางบกจากเมะละแหมงและเชียงใหม่ กับทางน้ำจากกรุงเทพ สินค้าที่ส่งกลับออกไปจากภาคเหนือก็มี ๒ เส้นทาง คือ ทางบก มีสินค้าโภคภัณฑ์ไปขายเขตพม่า เช่น ข้าว ยาสูบ น้ำตาล ฝิ่นไหม สินค้าสำเร็จรูปจากกรุงเทพถูกส่งไปขายต่อในรัฐไทยใหญ่ ทางน้ำมีสินค้าจำพวกไม้ซุง ครั่ง ของปลา ส่งไปขายกรุงเทพ ในระยะต้นพม่าที่เป็นคนอังกฤษ และคนในบังคับอังกฤษมีผลประโยชน์ในกิจการป่าไม้และการค้ามาก รัฐบาลอังกฤษจึงขอให้ประเทศไทยทำสนธิสัญญาเชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๔๑๖ และแก้ไขเพิ่มเติมปี พ.ศ. ๒๔๒๖ ทั้งนี้เพื่อกำหนดการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของพม่าอังกฤษและคนในบังคับ (กรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงต่างประเทศ ๒๔๑๖: ๖๓ - ๗๒)

พร้อมไปกับการแทรกตัวของระบบทุนภายนอก รัฐบาลกรุงเทพก็ได้เริ่มเข้ามาควบคุมในด้านการเมือง การปกครองและวิครอนอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจของกลุ่มเจ้าผู้ครองนคร รัฐบาลกรุงเทพยังได้แสวงหาผลประโยชน์จากท้องถิ่นในรูปภาษี ในขณะที่รัฐบาลกรุงเทพดำเนินนโยบายการเมือง การปกครองอย่างเคร่งครัดกับเจ้านายฝ่ายเหนือ รัฐบาลกลับถอนตนสลายให้พม่าทุกสัญชาติทำการค้าได้อย่างเสรี และแม้กระนั้นพม่าคนจีน

บางรายยังไ้ขอเช่าเป็นคณในบังคับอังกฤษ เพื่อให้มีความอิสระมากขึ้น รัฐบาลยังได้ใช้พ่อค้าคนจีนเก็บภาษีแทนข้าราชการ โดยเปิดการประมูลผูกขาดเก็บภาษีอากร (สรวิศดี ประยูรเสถียร ๒๕๒๔ : ๒๕) ซึ่งเปิดโอกาสให้พ่อค้าคนจีนมีช่องทางสะสมทุนมากขึ้น

๑. บทบาทของพ่อค้าในระยะต้นของการขยายตัวของเศรษฐกิจภาคเหนือ

เมื่อมีการก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือในสมัยรัชกาลที่ ๕ และมาถึงปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ พ่อค้าคนจีนอพยพจากกรุงเทพฯ และภาคกลางขึ้นมาทำการค้าในภาคเหนือมากขึ้น พ่อค้าคนจีนเหล่านี้มักมีเครือข่ายการค้ากับพ่อค้าคนจีนในกรุงเทพฯ อยู่แล้ว จึงมีโอกาสทำการค้าแข่งขันกับพ่อค้าพม่า ไทยใหญ่ และจีนย้อ ซึ่งทำการค้าทางบก การค้าระหว่างภาคเหนือกับกรุงเทพฯ ทั้งทางเรือและทางรถไฟ โดยมีพ่อค้าคนจีนควบคุม จึงลดความสำคัญของเส้นทางการค้าอื่น ๆ

ต่อมาเมื่อทางรถไฟมาถึงลำปาง พ.ศ. ๒๔๕๕ และถึงเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๖๔ การค้าระหว่างภาคเหนือกับกรุงเทพฯ จึงยิ่งขยายตัวเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมภาคเหนืออย่างมาก ซึ่งในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจพ่อค้าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในฐานะผู้ผลักดันกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ พ่อจะสรุปได้คือ

ก. การค้าขาย

สินค้าหลักที่ส่งทางรถไฟลงไปยังกรุงเทพฯ คือข้าวและฝูกร ขณะเดียวกันภาคเหนือก็ได้รับสินค้าจำเป็นและสินค้าสำเร็จรูปจากกรุงเทพฯ (SYB 1921, 1924, 1931 - 1933) ในช่วงที่การค้าข้าวเพิ่มขึ้นในภาคเหนือ พ่อค้าคนจีนมาเป็นพ่อค้าคนกลางและเข้าควบคุมการซื้อข้าวเพื่อการส่งออกซึ่งขนส่งลงกรุงเทพฯ โดยรถไฟ เว้นเสียแต่ในพื้นที่ที่พ่อค้าคนจีนเข้าไปไม่ได้ ก็จะมีพ่อค้าวัวตางซึ่งเป็นคนพื้นเมือง รวบรวมซื้อข้าวในชนบทมาขายให้แก่พ่อค้าคนจีน

คนจีนอพยพมาตั้งหลักแหล่งในภาคเหนือเป็นจำนวนมากภายหลังที่ทางรถไฟมาถึงลำปางและเชียงใหม่ คนจีนรุ่นใหม่เข้ามาค้าขายแข่งขันกับพ่อค้าพม่าและไทยใหญ่ การค้า

ในภาคเหนือจึงยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของคนจีน

นอกจากการค้าข้าวแล้ว ทางด้านหัตถกรรมเช่นผ้าไหม ผ้าฝ้าย ซึ่งผลิตขึ้นในหมู่บ้าน พ่อค้าคนจีนก็เข้ามาเป็นคนกลางรับซื้อเพื่อนำไปขายต่ออีกด้วย

ข. การค้าเงินธุรกิจอุตสาหกรรม

ในภาคเหนือ การผลิตในภาคอุตสาหกรรมเริ่มคึกคักขึ้นอย่างจริงจังเมื่อประมาณต้นทศวรรษ ๒๔๖๐ อุตสาหกรรมที่เปิดดำเนินการ เป็นอุตสาหกรรมประเภทแปรรูปวัตถุดิบในท้องถิ่น สินค้าจากโรงงานเหล่านี้เป็นทั้งสินค้าเพื่อการบริโภคภายในท้องถิ่น และเพื่อการส่งออกไปยังชายฝั่งที่ตลาดส่วนกลาง โรงงานที่เปิดดำเนินการในระยะนี้ได้แก่ โรงสีข้าว โรงน้ำแข็ง โรงงานน้ำตาล โรงเลื่อย โรงบ่มไมยาสูบ โรงงานทอผ้า ผู้ที่ดำเนินการโรงงานอุตสาหกรรมขั้นต้นนี้มักพัฒนาขึ้นหลังจากที่การค้าขายตัวอย่างรวบเร็ว ดังเช่นกรณีกิจการค้าข้าว ทำให้มีกิจการโรงสีเปิดดำเนินการกว้างขวาง เพราะตลาดมีความต้องการข้าว ทั้งเพื่อการบริโภคในท้องถิ่น และการส่งออกไปต่างประเทศ

บางรัฐบาลได้มีนโยบายส่งเสริมการผลิตในภาคอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน เช่นสมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม รัฐบาลลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมหนักเอง และให้ความสนับสนุนทางด้านเทคนิค และตลาดแก่โรงงานทอผ้าในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เป็นต้น

ค. การออกเงินกู้

นอกเหนือจากทุนการค้าแล้ว กลุ่มผู้มีทุนในเมืองยังได้หาผลประโยชน์จากการให้กู้เงินโดยรับจ่านองที่คืนและทรัพย์สิน

ในกระบวนการอุปถัมภ์ของระบบเศรษฐกิจภาคเหนือ นอกจากการค้าซึ่งเห็นชัดเจนว่าเป็นช่องทาง การสะสมทุนของพ่อค้าแล้ว พ่อค้าส่วนหนึ่งได้ขยายฐานเศรษฐกิจโดยการออกเงินกู้ รับจ่านองทรัพย์สิน แต่ต่อมาระบบธนาคารพาณิชย์ในภาคเหนือเริ่มเติบโตขึ้น

เพราะมีการขยายตัวของทุนการเงินในเมืองหลวง ระบบธนาคารพาณิชย์ในภาคเหนือระยะ
ต้นมี ๒ ลักษณะคือ การตั้งสาขาโดยมีกัมประโค และการตั้งตัวแทน (Agency) ซึ่งก็ต้อง
อาศัยนายทุนเงินกู้ท้องถิ่นช่วยเหลือดำเนินการให้

ฉะนั้นทุนเงินกู้ของภาคเหนือจึงเป็นทุนที่เติบโตมาจากทุนการค้า และยังสามารถพัฒนา
เข้าไปรวมเป็นตัวแทนให้กับสถาบันการเงินคือธนาคารพาณิชย์ด้วยในระยะต้นที่ตองพึ่งพิงกัน
ครั้นเมื่อระบบตัวแทนถูกยกเลิก ธนาคารพาณิชย์สามารถตั้งสาขาในภูมิภาคอย่างมั่นคง และ
ควบคุมธุรกิจการเงินในภูมิภาคโดยทุนส่วนกลางได้ในปัจจุบัน ทุนเงินกู้ที่ยังสะสมในมือของ
กลุ่มนายทุนท้องถิ่น ก็ยังถูกนำมาหาผลประโยชน์ในรูปแบบของการให้กู้ผ่านบริษัทเงินทุน และ
นำไปขยายการลงทุนในการค้าใหม่

ง. การครอบครองปัจจัยการผลิต

กลุ่มผู้มีปัจจัยการผลิตเดิมได้แก่เจ้านายฝ่ายเหนือ และกลุ่มทุนใหม่คือกลุ่มพ่อค้าคน
จีนแสวงหาปัจจัยการผลิตคือที่ดินเพิ่มขึ้นโดยอาศัยวิธีการบุกเบิกและซุกเหมืองฝาย ซึ่งเป็น
วิธีที่ต้องอาศัยอำนาจและทุนเป็นจำนวนมาก ทำให้ที่ดินผืนใหญ่ ๆ ถูกครอบครองโดยคนกลุ่ม
น้อยที่ไม่ได้ทำการผลิตเอง ที่ดินถูกนำไปหาผลประโยชน์ในรูปแบบของการให้เช่าโดยเก็บค่า
เช่านาทั้งในรูปแบบผลิตและเงินตรา

นอกจากนี้ที่ดินทั้งที่คืนในตัวเมืองและที่นาจำนวนมาก ยังเปลี่ยนมือจากกลุ่มเจ้า
นายไปเป็นของกลุ่มพ่อค้าในสภาพของทรัพย์สินหลุดจำนวนอง คู่ไปกับการเติบโตของทุนพ่อค้าใน
ต่อมาภายหลังอีกด้วย

๒. การสถาปนาบทบาทของพ่อค้าท้องถิ่นในการกอบและขยายตัวของทุนนิยมในภาค

เหนือ

นับตั้งแต่รัฐบาลกลางเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองในภาคเหนือ เจ้านายฝ่าย
เหนือซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจปกครองมาแต่ดั้งเดิมก็ถูกริครอบอำนาจทางการเมือง ซึ่ง

กระทั่งถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจัดสรรรายไคของผู้ครองนครแบ่งเป็นเงิน
 เดือน เงินส่วนแบ่งค่าคอกไม้และเงินส่วนแบ่งแรงแทนเกณฑ์ การให้เงินเดือนเท่ากับว่า
 เจ้าผู้ครองนครมีฐานะเหมือนข้าราชการทั่วไป ซึ่งในระยะเวลาเดียวกันกลุ่มพ่อค้าคนจีนและ
 ฝรั่งเศสจะมีกิจการค้าขายและทำไม้สักอย่างกว้างขวาง แต่กลุ่มเจ้านายส่วนใหญ่ทำการค้าไม่เป็น
 จึงไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม ในเวลาต่อมาทรัพย์สินบาง
 ส่วนของกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือก็ถูกเปลี่ยนมือมาเป็นของกลุ่มพ่อค้าที่ออกเงินกู้ แม้ว่าเดิมกลุ่ม
 พ่อค้าคนจีนได้เคยพึ่งพาและอาศัยอิทธิพลของเจ้านายฝ่ายเหนือในการระดมทุนก็ตาม

นอกจากพ่อค้าคนจีนจะมีช่องทางระดมทุนจากการค้าขายในเมืองแล้ว พ่อค้ายังมี
 ชนมทเป็นแหล่งผลิตสินค้าและระบายสินค้าสำเร็จรูปด้วย โดยการซื้อขายระหว่างพ่อค้ากับชาว
 นานาชาติได้อยู่บนพื้นฐานของการซื้อถูกขายแพง ซึ่งพ่อค้าเป็นฝ่ายกำหนดราคาถ้าไร จึงตกเป็น
 ของพ่อค้า

ทุนที่สะสมจากกำไรและคอกเบี้ยจากการซื้อเชื่อ หรือรับซื้อราคาถูกแบบตกเขียว
 จึงเป็นทุนสะสมที่พ่อค้าได้นำมาใช้ให้สินเชื่อก้าวานาชาติ ซึ่งใช้ที่คินเป็นหลักทรัพย์สินประ
 มาณเงินกู้ การให้กู้ยืมเงินจึงเป็นช่องทางในการระดมทุนทั้งจากคอกเบี้ยเงินกู้และที่คินที่หลุดจ่า
 นอง

ส่วนเกินจากชาวนานาชาติในภาคเหนือจึงถูกดึงดูดโดยพ่อค้าผ่านกลไกแลกเปลี่ยน
 ในตลาดและระบบสินเชื่อซึ่งพ่อค้าเป็นฝ่ายกำหนด ทุนที่สะสมได้จากส่วนเกินทางเศรษฐกิจนี้
 ได้ถูกสะสมเป็นทุนการค้าและทุนเงินกู้ การระดมทุนผ่านกิจการการค้าและการออกเงินกู้โดยพ่อค้า
 คำนึงต่อเนื่องมา การลงทุนในกิจการอุตสาหกรรมมีน้อย แม้ว่าการระดมทุนผ่านกิจการการค้า
 เริ่มคั้นมานับตั้งแต่การผลิตเพื่อขายเริ่มต้นขึ้น และเมื่อตลาดเปิดกว้างขึ้นหลังสนธิสัญญาเบาว์ริง

พ.ศ. ๒๓๕๘

การเติบโตของทุนในภาคเหนือจึงไม่ได้ดำเนินไปในแนวเส้นตรงตามลำดับขั้นของ
 การพัฒนาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมตะวันตก ซึ่งเมื่อถึงขั้นหนึ่ง ภายใต้ระบบการผลิตเพื่อการ

ค่าปัจจัยการผลิตจะถูกพรากไปจากผู้ผลิตเดิมและปลดปล่อยให้ผู้ผลิตหรือเจ้าของปัจจัยการผลิตนี้เป็นแรงงานอิสระ ที่อาศัยค่าจ้างแรงงานของนายทุนการ เกษตรและนายทุนอุตสาหกรรม

อนึ่ง ก่อนที่จะกล่าวถึงทฤษฎีและแนวความคิดที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใคร่จะขอสรุปบทวนต้นกำเนิดและบทบาทของนายทุนส่วนกลางในการขยายตัวของ เศรษฐกิจทุนนิยมไทย ในลำดับต่อไปก่อน เพราะ เป็นส่วนที่มีความสำคัญและ สัมพันธ์อย่างมากกับการกำเนิดและการขยายตัวของชนชั้นนายทุนพ่อค้าภาคเหนือ

๓. การกำเนิดและบทบาทของชนชั้นนายทุนส่วนกลางในการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมไทย

ในระดับประเทศมีการศึกษาวิวัฒนาการของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งได้แสดงถึงบทบาทของชนชั้นนายทุนในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ระบบเศรษฐกิจไทย ค.ศ. ๑๘๕๐ - ๑๘๑๕ ของ ดร.นัครทิพย์ นาดสุภา และ ดร.สุชี ประศาสน์-เศรษฐ์ (๒๕๒๑) "ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ. ๒๓๕๔ - ๒๔๕๓" ของสิริ-ลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร (๒๕๒๑) "ทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๓)" ของสังสิทธิ์ พิริยะรังสรรค์ (๒๕๒๖) เป็นต้น จากงานศึกษาในแนวนี้อาจจะสรุปต้นกำเนิดและบทบาทของชนชั้นนายทุนส่วนกลางและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมของประเทศได้ดังนี้

ในประเทศไทย การก่อรูปของชนชั้นนายทุนและทุนไม่ได้พัฒนาไปตามขั้นตอนของระบบทุนนิยมตะวันตก แม้ว่าระบบเศรษฐกิจที่ผลิตเพื่อตลาดจะทำให้มีการใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีความสำคัญต่อวิวัฒนาการ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมเฉพาะอย่างยิ่งการเริ่มกำเนิด "ชนชั้นนายทุน"

ชนชั้นนายทุนไทยปรากฏขึ้นในลักษณะที่พึ่งพิงรัฐหรือชนชั้นปกครองเดิมในการแสวงหาผลผลิตส่วนเกินรูปแบบต่าง ๆ รัฐให้ออกาสแก่เอกชนประมุขผูกขาดจักเก็บอากร เช่น ภาษี

เป็น อากรสุรา บ่อนเบี้ย หวย ซึ่งเป็นกิจการที่เปิดโอกาสแก่เอกชนในการสะสมทุน นอกจากนี้
นี้ยังมีการรับผูกขาดจากรัฐในรูปของการ "เหมามาเมือง"

นายทุนในลักษณะเช่นนี้ไม่เป็นอิสระจากอำนาจของรัฐ แต่กลับมีความสัมพันธ์และ
สนับสนุนโดยรัฐ ความสัมพันธ์คานหนึ่งนายทุนมีลักษณะเป็นข้าราชการ รับใช้รัฐอีกคานหนึ่ง
เขาคือนักธุรกิจ ดังนั้น นายทุนที่เกิดขึ้นนี้มีลักษณะเป็นนายทุนข้าราชการ (Bureaucratic
Capitalist) (ศิริลักษณ์ ทักดิ์เกรียงไกร ๒๕๒๓:๘๗)

นอกจากนี้ยังมีนายทุนนายหน้าหรือกัมปะระโค ซึ่งเกิดจากการค้าที่ขยายตัวรวด
เร็วภายหลังการทำสัญญาบาวริง พ.ศ. ๒๓๘๘ ก่อให้เกิดช่องว่างในการจำหน่ายแจก
สินค้าต่างประเทศระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ และการซื้อสินค้าเพื่อบรรทุกค้าเลี้ยงดู
ตลาดต่างประเทศ จากช่องว่างดังกล่าวเพื่อการขยายกิจการให้กว้างขวางขึ้น นายทุน
ชาติตะวันตกจึงต้องการบริการตัวแทนนายหน้าเพื่อการบุกเบิกทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงเกิด
นายทุนนายหน้า หรือกัมปะระโคขึ้นบริการตัวแทนนายหน้าในกิจการธุรกิจของนายทุนชาติ
ตะวันตกที่มีกิจการส่งออกกิจการธุรกิจสั่งเข้า และกิจการธนาคาร (เพ็งอวาง: ๑๐๕ - ๑๐๖)
ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ คณะราษฎรได้นำเอาระบบเศรษฐกิจ
แบบทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) มาใช้ โดยมีพื้นฐานแนวคิดคือการทำลายการ
ครอบงำทางเศรษฐกิจของนายทุนต่างชาติไม่ว่าจีนหรือตะวันตก ชนชั้นนำใหม่ไม่ยอมให้
อุตสาหกรรมของไทยซึ่งยังไม่เติบโตมากนักต้องตกไปอยู่ในกำมือของชาวต่างชาติอีก จึงได้
จัดตั้งอุตสาหกรรมขึ้นมาในรูปของรัฐวิสาหกิจ (สุธี ประศาสน์ เศรษฐ ๒๕๒๓: ๑๖๔ - ๑๖๕)
แต่การแสวงหาอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ในช่วง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๐ ชนชั้น
ปกครองกลุ่มต่าง ๆ นี้ผลัดเปลี่ยนกันมาขึ้นอำนาจ ได้ใช้อำนาจรัฐแสวงหาผลประโยชน์ทาง
เศรษฐกิจไปควย นายทุนชาวจีนต้องขอความคุ้มครองหรือขอความอุปถัมภ์จากผู้นปกครองคน
ใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอยู่เสมอ แต่วานายทุนชาวจีนก็จะไม่สังกัดอยู่กับนักการเมือง
กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งตลอดไป นายทุนจะเปลี่ยนอุปถัมภ์คนใหม่หรือกลุ่มใหม่ตามการเปลี่ยนแปลง
ทางการเมืองเป็นประจำ (สังคีต พิริยะรังสรรค์ ๒๕๒๖: ๒๘๑)

ชนชั้นนายทุนจึงดำรงสภาพที่เป็นนายทุนข้าราชการหรือนายทุนขุนนาง (Bureaucratic Capitalist) อย่างต่อเนื่อง จึงมีใ้คต่อสู้ขัดแย้งกับชนชั้นเดิมแต่กลับต้องพึ่งพิงจึงขาดความเป็นอิสระตามจนกระทั่งปัจจุบัน ชนชั้นนายทุนยังต้องพึ่งพิงบารมีอิทธิพลของผู้มีอำนาจในการดำเนินธุรกิจ จนกระทั่งเป็นวิธีการดำเนินธุรกิจในสังคมไทย

การประมวลผลงานศึกษาข้างต้นจะเป็นแนวทางในการวางกรอบและเปรียบเทียบ การศึกษาบทบาทชนชั้นนายทุนท้องถิ่นของภาคเหนือ เพราะงานศึกษาชนชั้นนายทุนภาคเหนือ ยังมีใ้คมีการศึกษาโดยตรง แม้ว่าประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคเหนือจะมีผู้เริ่มงานไปบ้างแล้ว เช่นวิทยานิพนธ์เรื่อง "วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. ๒๓๘๘-๒๔๓๕" ของ ชูสิทธิ์ ชูชาติ (๒๕๒๒) และ The Partial Commercialization of Rice Production in Northern Thailand (1900 - 1981) ของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (๑๙๘๔) รวมทั้งงานประวัติศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคเหนืออีกจำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่มีการศึกษาที่กล่าวเฉพาะเจาะจงถึงบทบาทของชนชั้นนายทุนในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมภาคเหนือ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงจะศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจภาคเหนือ ในด้านที่เกี่ยวกับชนชั้นนายทุนซึ่งเป็นชนชั้นที่สำคัญ และไม่อาจจะเลยใ้ค ในการศึกษาพัฒนาการของทุนในระบบเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ ตลอดจนการศึกษาปัญหาเศรษฐกิจสังคมระดับภูมิภาค

ทฤษฎีและแนวความคิด

ในยุคก่อนทุนนิยม ผลผลิตส่วนเกินในระบบเศรษฐกิจเกิดขึ้นจากผลผลิต ส่วนเกิน การเกษตรและสามารถปรากฏขึ้นในสังคมใ้ค ๓ รูปแบบ คือ ผลผลิตส่วนเกินในรูปของการทำงาน(เกณฑ์แรงงาน) ในรูปของผลผลิต(มูลค่าใช้สอย) และในรูปของเงินตรา เมื่อผลผลิตส่วนเกินการเกษตร ในรูปของค่าเช่าเปลี่ยนจากค่าเช่าในรูปผลผลิตเป็นค่าเช่าในรูปตัวเงิน ผู้ผลิตจึงต้องขายผลผลิตของตนเพื่อให้ใ้คเงินตรามาเป็นค่าเช่า การผลิตเพื่อบริโภคจึงเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อขาย

ในกระบวนการซื้อขายต้องผ่านขั้นตอนการแลกเปลี่ยนจากเงินเป็นสินค้า คือ การซื้อผลผลิตจากผู้ผลิต และเปลี่ยนสินค้าเป็นเงินคือขายแก่ผู้บริโภคหรือพ่อค้า เงินตราที่ได้จากการขายจะมีส่วนที่เพิ่มขึ้นจากมูลค่าดั้งเดิม ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของมูลค่าส่วนเกิน พ่อค้าจึงไม่มีส่วนสร้างมูลค่าส่วนเกินขึ้น แม้ว่าพ่อค้าไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตใด ๆ แต่ก็มีส่วนกระตุ้นให้มีการผลิตเพื่อขาย มูลค่าส่วนเกินที่สะสมเพิ่มขึ้นจึงเปลี่ยนจากเงินตราเป็นทุนในที่สุด ผลผลิตจึงกลายเป็นสินค้า เมื่อการค้าขายยวดยาวมากขึ้น ทำให้ระบบเศรษฐกิจสังคมเปลี่ยนแปลงจากระบบศักดินาเป็นระบบทุน เพราะการค้าขายต้องการความอิสระเสรี และการยกเลิกพันธนาการ (bondage) ซึ่งมีอยู่มากในระบบศักดินา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๑๕ : ๕๒) ต่อมาทุนที่สะสมอยู่ในมือของพ่อค้ารายใหญ่ซึ่งค้าขายอยู่ในสังคมที่มีพื้นฐานบนผู้ผลิตอิสระรายย่อย (Petty Commodity Production) ยังไม่อาจลงทุนซ้ำในการค้าระหว่างประเทศ และทุนการค้ากระจายออกไปจนเพียงพอแล้ว ก็จะต้องพยายามจำกัดการขยายโต ๆ ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายคั่นคอของการผูกขาดกำไรของตน ในช่วงเวลาเช่นนี้พ่อค้าจะนำกำไรส่วนใหญ่ไปลงทุนในกิจการอื่น เช่น กว้านซื้อที่ดิน ออกเงินกู้ (Mandel 1974 : 105) ทุนเงินกู้จึงเกิดขึ้นและเคียบโตควบคู่กันไป

เมื่อมีการผูกขาดทุนหรือปัจจัยการผลิตจำกัดอยู่ในมือของคนจำนวนน้อย สมาชิกอื่นของสังคมคือผู้ผลิตรายย่อยอิสระ ช่าง และชาวนาที่ถูกพรากเอาปัจจัยการผลิตของตนไป จะกลายเป็นกรรมกร ผู้มีชีวิตอยู่กับค่าจ้างแรงงาน ระบบกรรมวิธีส่วนบุคคลก็ได้เกิดขึ้น ด้วยความช่วยเหลือจากรัฐช่วย เช่น ในประเทศอังกฤษ รัฐออกกฎหมายล้อมรั้วที่ดินรองรับการยึดครองที่ดินซึ่งเคยเป็นของชุมชนไปเป็นของส่วนบุคคล กระบวนการสะสมทุนดังกล่าวมานี้เกิดขึ้นในระยะก่อนการเกิดทุนนิยม เรียกว่าการสะสมทุนขั้นต้น (Primitive Accumulation of Capital) การสะสมทุนขั้นต้นนี้เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดระบบทุนขึ้น (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๑๕ : ๕๓) จนกระทั่งการสะสมทุนขั้นต้น ผ่านพ้นไปจึงจะเกิดระบบทุนอย่างสมบูรณ์ ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการ คือ การผลิตเป็นการผลิตเพื่อขาย มีการผูกขาดปัจจัยการผลิตในชนชั้นนายทุน ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยและพัวพันแรงงานกลายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง (เพ็งอ่าง : ๕๒)

ทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องกับพัฒนาการของสังคมทุนนิยมในยุโรปตะวันตก แต่ในประเทศกึ่งพัฒนาระบบทุนนิยมไม่ได้มีพัฒนาการตามขั้นคอนกรีตกล่าวกลับปรากฏรูปแบบการผลิตแบบเอเชีย (Asiatic mode of Production) ซึ่งมีผลผลิตส่วนเกินตกเป็นของประมุขและรัฐบาลส่วนกลางแทบทั้งหมด โอกาสที่จะเกิดการสะสมทุนอิสระของเอกชนหรือเจ้าของที่ดินไม่มี พัฒนาการจากระบบการผลิตเอเชียสู่ระบบนายทุนเกิดขึ้นยากที่สุด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๑๕ : ๘๘) แต่ในบางประเทศเช่นประเทศไทย ระบบเอเชียมีลักษณะพิเศษคือ ระบบการผลิตพอยังชีพหรือระบบทำมาหากินในหมู่บ้านยังคงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่น อีกทั้งต่อต้านการแทรกเข้าไปของการค้า ระบบทุนและระบบรัฐ รัฐบาลไทยเองก็มีความยึดหยุ่นและแทรกลงไปจัดการในหมู่บ้านอย่างจำกัด การเปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจพอยังชีพเป็นเศรษฐกิจเพื่อขายของไทยจึงยังเป็นขบวนการที่ยืดเยื้อ ใช้เวลาเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป และชุมชนหมู่บ้านมีความคงทนสูง (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ๒๕๒๔ : ๕ - ๘)

ในทางตรงข้าม แนวความคิดของกลุ่มทุนนิยมพึ่งพา (Dependency Capitalism) ได้เสนอว่า ระบบเศรษฐกิจสังคมในประเทศกึ่งพัฒนาถูกประเทศทุนนิยมศูนย์กลางเข้ามาครอบงำ และผนวกเศรษฐกิจของประเทศกึ่งพัฒนาให้เป็นส่วนหนึ่งของทุนนิยมโลกเอาไว้ ทั้งแต่ระบบเศรษฐกิจสังคมอยู่ในระยะก่อนทุนนิยม ระบบเศรษฐกิจในประเทศกึ่งพัฒนาจึงถูกกำหนดให้เป็นทุนนิยมพึ่งพา แต่แนวความคิดนี้ก็ถูกโต้แย้งจากกลุ่มที่เชื่อว่าในประเทศกึ่งพัฒนา นั้น มีวิธีการผลิตหลายวิธีการผลิต ปะทะประสานกันอยู่ (Articulation modes of production) กล่าวคือในขณะที่วิธีการผลิตก่อนทุนนิยมดำรงอยู่ อาจมีวิธีการผลิตทุนนิยมแทรกเข้ามาบ้างแล้ว การปะทะประสานของวิธีการผลิตนี้ในขั้นต้นเป็นการปะทะประสานในรูปของการแลกเปลี่ยนโดยปฏิภินิชาที่มีต่อระบบทุนนิยม มีลักษณะเสริมให้วิธีการผลิตก่อนทุนนิยมมั่นคงขึ้น แต่ระบบทุนนิยมยังคงหาประโยชน์จากวิธีการผลิตนั้น ๆ ทั้งเช่น การผลิตเพื่อขายได้ประโยชน์จากแรงงานราคาถูกที่ยังผูกพันอยู่กับภาคเกษตรที่ล้าหลัง หรือการแสวงหาปัจจัยการผลิตจากความสัมพันธ์ทางการผลิตศักดินา เป็นต้น ในขั้นสุดท้ายวิธีการผลิตก่อนทุนนิยมสูญสลายอย่างสมบูรณ์แม้แต่ในภาคเกษตร ซึ่งขั้นตอนนี้ Pierre Phillippe

Rey ผู้เสนอแนวคิดนี้เชื่อว่ายังไม่เกิดในประเทศโลกที่สาม (Foster-Carter 1977 :
.47 - 77)

ในทางทฤษฎี วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการสะสมทุนระยะก่อน
การเกิดระบบทุนหรือการสะสมทุนขั้นต้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มของการก่อเกิดระบบทุนนิยมที่หลีกเลี่ยง
ไม่ได้ ทั้งนี้ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนผ่าน (Transformation) หรือลักษณะการคลี่คลาย
ของระบบเศรษฐกิจสังคมนไปสู่ระบบทุนนิยม โดยเน้นการศึกษาบทบาทของทุนการค้า

บทบาทของทุนการค้าในระยะก่อนทุนนิยมมีบทบาทสองด้าน คือ ด้านที่เข้มแข็ง มีมท-
บาทที่เป็นตัวสลายความสัมพันธ์ทางสังคมแบบศักดินา ด้านที่อ่อนแอก็คือมีบทบาทอนุรักษนิยมเงื่อนโซ
ทางสังคมที่เขื่ออ่านวยต่อการสะสมทุน และมีลักษณะที่พึ่งพิงอำนาจรัฐ ทุนการค้าในฐานะที่
เป็นตัวแทนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม (Agent of economic and social
change) จะแสดงบทบาทหลายประการในระยะที่ระบบทุนนิยมก่อกำเนิดและขยายตัว
ดังเช่น หนึ่ง กำหนดแบบแผนของแรงงานที่มีหลายประเภท สอง รวบรวมกำไรจากกิจ-
กรรมทางเศรษฐกิจหรือจากระบบเศรษฐกิจที่แตกต่างกันมาก สาม สามารถดำรงอยู่ร่วมกับ
สถาบันการเมือง อุดมการณ์ และสมัยการปกครองได้ทุกรูปแบบ สี่ เชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจ
กิจหลาย ๆ ระบบด้วยการควบคุมส่วนเกินความล่าช้าขั้น ห้า สนับสนุนการเจริญเติบโตทาง
เศรษฐกิจและจนถึงขั้นหนึ่งที่ต้องจำกัดการเจริญเติบโตไปอยู่ภายในแบบแผนความสัมพันธ์ทาง
การผลิตที่ต้องการ แต่พลังของทุนการค้าจะเข้มแข็งเพียงใด ขึ้นอยู่กับการพึ่งพิงอำนาจรัฐหรือ
การร่วมมือของชนชั้นปกครอง ดังจะพบว่าพ่อค้าอยู่กับผู้ผลิตที่หนึ่งก็จะมีพ่อค้าอยู่กับเจ้าหน้าที่
ของรัฐอีกที่หนึ่ง (Fox-Genovese and Genovese 1983 : 5 - 6)

ในขณะที่แนวความคิดนี้เน้นบทบาทของทุนพ่อค้าว่ามีความสำคัญมากต่อการเปลี่ยน
แปลงระบบเศรษฐกิจสังคม แต่แนวความคิดของเลนินกลับเชื่อว่าวิธีการผลิตใหม่แบบไหนที่จะ
มาแทนแบบเก่าไม่ได้ขึ้นอยู่กับการค้า แต่ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิธีการผลิตเดิม ความอิสระใน
การพัฒนาของทุนการค้ามีความสัมพันธ์ผูกพันกับระดับการพัฒนาการผลิตแบบทุนนิยม หรือหมายถึง

ความว่า ยิ่งทุนการค้าและทุนเงินกู้พัฒนาไปมากเท่าไร การพัฒนาทุนอุตสาหกรรมก็ยิ่งลดน้อยลง (Lenin 1977 : 187)

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงพยายามสืบค้นบทบาทของพ่อค้าในฐานะผู้สะสมทุนและครอบครองทุนพ่อค้าในกระบวนการสะสมทุนขั้นต้น และประเมินบทบาทของพ่อค้าในกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมในภูมิภาคของประเทศ ซึ่งย่อมจะต้องต่างไปจากการประเมินบทบาทของพ่อค้าหรือทุนพ่อค้าในกระบวนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมของประเทศและต่างประเทศ อันเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่เน้นลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ทั้งนี้โดยอาศัยทฤษฎีการสะสมทุนขั้นต้นเป็นหลัก แต่ก็ใช้แนวความคิดวิธีการผลิตแบบปะทะประสานกับแนวความคิดวิธีการผลิตแบบเอเชียประกอบการศึกษาคด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทนายทุนพ่อค้าของภาคเหนือว่ามีส่วนอย่างไรในการก่อตัวและขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในภาคเหนือ
๒. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการสะสมทุนขั้นต้นของนายทุนพ่อค้า ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จากการผลิตเพื่อบริโภคสู่การผลิตเพื่อการขาย
๓. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจภายในกลุ่มทุนท้องถิ่นเหล่านี้ กับกลุ่มทุนอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจของประเทศ
๔. เพื่อศึกษาถึงเงื่อนไขภายนอกที่สนับสนุนการขยายตัวของทุนการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายของรัฐ

สมมุติฐาน

๑. นายทุนพ่อค้าสะสมทุนขั้นต้นโดยใช้กลไกของตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า และระบบสินเชื่อในรูปของกำไรและดอกเบี้ย

๒. ทุนท้องถิ่นยังคงเป็นทุนการค้าและทุนเงินกู้ที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นทุนประเภทอื่นจนถึงปัจจุบัน

๓. เมื่อระบบเศรษฐกิจถูกผนวกเข้ากับระบบเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น ทำให้ทุนท้องถิ่นลดความเป็นอิสระและต้องพึ่งพิงทุนจากภายนอกมากยิ่งขึ้น

๔. นโยบายของรัฐได้สร้างเงื่อนไขภายนอกที่สำคัญให้กับการสะสมทุนขั้นต้น ของนายทุนพ่อค้าท้องถิ่น

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในหัวข้อวิจัยนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของพ่อค้าในฐานะที่เป็นผู้นำสินค้าจากที่หนึ่งไปยังอีกที่ที่ขาดแคลน และเป็นคนกลางระหว่างผู้ผลิตกับผู้ซื้อ ซึ่งทำให้ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์เปลี่ยนเป็นสินค้า บทบาทของพ่อค้าจะก่อศึกษาดานตระกูลพ่อค้าที่มีบทบาทนำในแต่ละช่วงเวลาที่ได้แบ่งเอาไว้ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีบทบาทนำต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน รวมถึงตระกูลพ่อค้าที่สามารสะสมทุนได้รวดเร็วในระยะเวลาปัจจุบัน

พื้นที่ของการศึกษาใช้จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการศึกษา แต่ก็มีจังหวัดอื่น ๆ ๗ จังหวัดในภาคเหนือตอนบนประกอบอยู่ในการศึกษา ทั้งนี้เพราะปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่มีลักษณะที่เป็นศูนย์กลางการค้าและการลงทุนของภาคเหนือตอนบน ด้วยเหตุนี้จึงได้กำหนดช่วงเวลาของการศึกษาคั้งแต่ทางรถไฟมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการค้าและการผลิตในจังหวัดเชียงใหม่และพื้นที่รอบ ๆ ระยะเวลาการศึกษาครอบคลุมไปถึง พ.ศ. ๒๕๒๓ เพราะต้องการศึกษาการปรับแก้หรือเปลี่ยนแปลงบทบาทของกลุ่มพ่อค้าท้องถิ่นในระยะเวลาต่าง ๆ กัน คือ ตั้งแต่รถไฟมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (พ.ศ. ๒๔๖๔ - ๒๔๘๔) ช่วงประเทศอยู่ในภาวะสงครามโลก และรัฐบาลดำเนินนโยบายเศรษฐกิจทุนนิยมโดยรัฐอย่างเข้มงวด จนถึงก่อนการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๔๘๕ - ๒๕๐๓) จากที่กล่าว

มาการคัดลอกช่วงเวลาทั้งสามใช้ปัจจัยภายนอก ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อบรรณเศรษฐกิจภาค
เหนือเป็นพื้นฐาน

วิธีการศึกษา

๑. ใช้วิธีการวิจัยกระบวนการทางเศรษฐกิจแบบประวัติศาสตร์วิเคราะห์
(Historical Analysis) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงบทบาทและความสัมพันธ์ของกลุ่มเศรษฐกิจ
ต่าง ๆ ตลอดจนลักษณะการใช้กลไกทางเศรษฐกิจของกลุ่มดังกล่าวในกระบวนการเปลี่ยนแปลง
ระบบเศรษฐกิจในสังคมใดสังคมหนึ่ง และระยะเวลาที่แน่นอนช่วงหนึ่ง เพื่อชี้ให้เห็นถึงพัฒนา
การของระบบเศรษฐกิจ โดยการใช้ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ประกอบการวิเคราะห์ คือทฤษฎี
วัตถุนิยมประวัติศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยแนวความคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของทุน และ
วิธีการทางสถิติ

๒. วิธีการเก็บข้อมูลคือการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์

ก. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นต้นและชั้นรองจากเอกสารของหน่วยราชการ-
การต่าง ๆ บันทึกส่วนตัว หนังสือที่ระลึกงานศพ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และข่าว
ในหนังสือพิมพ์ แหล่งข้อมูลดังกล่าวมีดังนี้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดเชียงใหม่ หอสมุด-
ธรรมโฆณวัฒน์อุโมงค์ หอสมุดล้านนา และสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์ทะเบียน
การค้าเขต ๑ เชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจภาคเหนือ ศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรม-
ภาคเหนือ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ หอสมุดคณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย

ข. สัมภาษณ์บุคคลชั้นนำในกลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ ปัจจุบันซึ่งสืบทอดและขยาย
กิจการต่อมาจากพ่อค้าดั้งเดิม และบุคคลที่เคยดำเนินกิจการหรือเกี่ยวข้องกับธุรกิจในช่วงเวลา
ต่าง ๆ

๓. การเสนอผลการวิจัย ใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical

description) ความสำคัญเวลาที่อยู่ในช่วงเวลาที่ต้องการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น ช่วงเวลาเป็นระยะ ๆ ความช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงจัดองค์ประกอบของการศึกษาตามช่วงเวลา (period) ต่าง ๆ ๔ ระยะ ดังนี้คือ บทที่ ๒ ศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๙๘ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๔ ในบทนี้จะ แลถึงสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมของมณฑลพายัพ ก่อนทางรถไฟสายเหนือถึงเชียงใหม่ ซึ่งเป็นระยะที่ปัจจัยภายนอกแทรกแซงเข้ามาในระบบเศรษฐกิจสังคมและการผลิตเพื่อบริโภค เริ่มถูกแทนที่ด้วยการผลิตเพื่อขาย บทที่ ๓ ศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๔ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๔ บทนี้ กล่าวถึงผลของทางรถไฟที่ไปถึงเชียงใหม่ ซึ่งทำให้การผลิต การค้าขายด้วยอย่างรวดเร็ว นอกจากพ่อค้าคนจีนซึ่งทำการ สะสมทุนผ่านการค้าแล้ว ยังมีกลุ่มอื่น ๆ ที่ทำการสะสมทุนจาก กิจการอื่น ๆ นอกจากการค้าที่ถูกควบคุมโดยพ่อค้าคนจีนอยู่แล้ว บทที่ ๔ ศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นช่วงเวลาที่มีนโยบายเศรษฐกิจทุนนิยมโดยรัฐอย่างจริงจัง และมีผลกระทบต่อบริบทเศรษฐกิจภาคเหนือในระยะ สงครามโลกครั้งที่ ๒ จนถึงก่อนการใช้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กลุ่มพ่อค้าคนจีนต้องปรับตัวเข้ากับกำเนินนโยบายของ รัฐ และ กลุ่มพ่อค้าที่ไม่ใช่พ่อค้าคนจีนมีโอกาสแสวงหาทุนขึ้นคั้นในเงื่อนไขที่รัฐให้ความสนับสนุน ตลอดจนบทบาทของกลุ่มพ่อค้าในระยะเศรษฐกิจฟื้นตัวหลังสงคราม ที่ทำการแสวงหาทุนสร้าง ความมั่นคงแก่ฐานเศรษฐกิจของแต่ละตระกูล ขณะเดียวกันทุนส่วนกลางก็ได้แทรกตัวเข้ามา มี บทบาททั้งในด้านการผลิต และระบบการเงิน บทที่ ๕ ศึกษาช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นระยะเวลาที่ระบบเศรษฐกิจภาคเหนือเปลี่ยนแปลงไปภายใต้การกำเนิน นโยบายพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ระบบสาธารณูปโภค ที่ก่อสร้างขึ้นในช่วงเวลานี้ โดยเฉพาะถนนและทางหลวง เป็นเงื่อนไขสำคัญที่เชื่อมโยงและ ผูกเอาาระบบเศรษฐกิจภาคเหนือ เข้ากับระบบเศรษฐกิจทั้งประเทศอย่างสมบูรณ์ ขณะเดียวกับที่ทุนอุตสาหกรรมและทุนการเงินจากส่วนกลางเข้ามามีบทบาทแข่งขันทุนท้องถิ่น กลุ่มพ่อค้า ท้องถิ่นจึงต้อง ใช้เงื่อนไขที่มีการขยายตัวของเศรษฐกิจลงทุนในธุรกิจการค้า การบริการที่ทุน ท้องถิ่นสามารถจัดการได้ดีกว่าทุนจากส่วนกลาง